

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИКИ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ
(НА МАТЕРІАЛІ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ)

У статті проведено аналіз й досліджено гендерні особливості політичної та спортивної лексики у репортажах та статтях іспаномовної преси.

Ключові слова: гендерні стереотипи, асиметрія, дискримінація, фемінізація, лексема, дискурс.

In the article we analyze gender peculiarities of political and sport vocabulary in Spanish reports and articles.

Key words: *gender stereotypes, asymmetry, discrimination, feminization, lexeme, discourse.*

Мета статті – визначити гендерні стереотипи в іспанській мові.

На сьогоднішній день вагомий вплив на формування гендерних стереотипів мають засоби масової інформації. Значною мірою висвітлення ролі жінки та чоловіка у соціумі має підсвідомий характер. Усе жіноче пов'язане з приватною сферою життя: дім, сім'я, діти, кухня, емоції, покора чоловікові. Чоловіки тяжіють до публічності: визнання, самореалізація, лідерство.

У середині 80-х рр. ХХ ст. в Іспанії виникли феміністські рухи, які почали вимагати внесення змін до політичного устрою та законодавства щодо рівності між чоловіками й жінками в усіх її проявах. На позначення жінки за професією часто використовувалися найменування у формі чоловічого роду. Свідомість іспанського соціуму наповнена ідеями та цінностями чоловічої ідеології, де жінкам відводиться другорядна роль.

Іспанська мова – андроцентрична, тобто та, яка відображає чоловічий погляд на світ. Андроцентризм – характерна для східної культури норма вважати чоловіка тотожним людині взагалі як виду *Homo sapiens*, а жінку – певною специфічною особливістю, підвидом "людини взагалі" *"En la actual civilización únicamente hay sujetos sociales masculinos; no pueden haber mujeres reales, porque el sujeto sólo existe y se piensa a partir de la diferencia sexual producida por el narcisismo del pene y su discurso"* [6, с. 116].

Мовна політика Іспанії спрямована на усунення дискримінації за статевими ознаками, зокрема, на подолання гендерної асиметрії, яка відображає дискримінацію жінок. Таким чином вони намагаються виправити так звану "невидимість" жінки. Заперечуються артиклі та слова, які поєднують як чоловіків, так і жінок, перевага надається словам типу *niños* у *niñas* (хлопчики та дівчатка), *ciudadanos* у *ciudadanas* (городяни та городянки), що вже утвердились в мові.

В Іспанії з 1994 р. діє урядова програма, мета якої – змінити стереотип жінок у ЗМІ і рекламі. Спостерігати за виконанням цієї програми повинен "Орган спостереження за рекламною діяльністю", який веде переговори про зміну рекламних роликів або знімає рекламу, що не відповідає нормам закону. У квітні 1996 р. Європейська Рада прийняла резолюцію: "Про образ жінки в рекламі і засобах масової інформації". ЄС забов'язав Європейську комісію і країни-члени ЄС сприяти створенню різнопланових і реалістичних портретів жінок і чоловіків, а також вжити відповідних заходів щодо заборони на дискримінацію за ознакою статі. Стереотипи, пов'язані зі статтю, якими нерідко користуються засоби масової інформації, можуть негативно вплинути на взаємовідносини жінок і чоловіків, особливо серед молоді.

Іменник *hombre* (чоловік) в іспанській мові володіє двома лексичними значеннями. Перше об'єднує дві статі чоловічу та жіночу – *persona, ser humano* (людина), друга ж

тільки позначає чоловіка, *varón, macho* (чоловік, sameць). Але не завжди легко передати значення того чи іншого слова, тому у спілкуванні виникає непорозуміння.

З появою нових технологій жінки нічим не поступаються чоловікам у професійному та культурному аспектах. Зараз немає сфери діяльності, яку б не освоїла жінка. Прогрес не обминув і таке масове явище, як спорт та політика. Дедалі більше жінок потрапляють на сторінки преси, чимало з них, уже, не дивлячись на юний вік, досягли значних успіхів. Попри досягнення жіноцтва гендерний стереотип закладений на підсвідомому рівні таки присутній у пресі: жінка – залишається жінкою, а чоловік – чоловіком.

У соціальній поведінці чоловіків і жінок не враховуються біологічні відмінності. З початком залучення жінок до громадської діяльності й освіти, "статевий розподіл праці" перестав виглядати універсальним. Чоловіки та жінки можуть однаково успішно виконувати найрізноманітнішу роботу, а характер діяльності неминуче впливає на їхню психіку і самосвідомість. За висловом О. Ю. Маркової, "*сучасна Попелюшка сама у змозі влаштувати собі бал, і присутність на ньому Принца нібито зовсім і не обов'язкова*" [4]. Якщо використовувати цей приклад для обґрунтування сучасних моделей жіночності, то можна зазначити, що жінка сама вибудовує собі міфи та ідеї, обирає форму жіночності безвідносно до чоловіка.

Учені обґрунтовують відмінність статей, відмінність чоловіків і жінок. Однак ми зустрічаємо логічних жінок й чуттєвих чоловіків, активних, владних, доміантних, агресивних жінок й пасивних чоловіків, що здатні підпорядковуватися. Ні на біологічному, ні на психологічному рівні не можливо зустріти "чистої" мужності чи жіночності. Кожна особистість має "суміш" біолого-психологічних ознак своєї і протилежної статі. Людина не народжується чоловіком чи жінкою, а ним стає у процесі життя, впливі соціальних і культурних чинників. Тут варто згадати концепцію американського психолога Сандри Бем і поняття "андрогінії", що становить її основу: незалежно від статі людина може мати риси як маскулінності, так і фемінності, що "*дозволяє людям мени жорстко дотримуватися статево рольових норм і вільно переходити від традиційних жіночих занять до традиційно чоловічих*" [2, с. 328]. Параметри чоловіків та жінок поділено на чотири групи: маскулінний (особи, у яких домінують чоловічі якості, наприклад, честолюбство, рішучість та ін.); фемінний, з вираженими жіночими якостями, як лагідність, емоційність тощо; андрогіні – це особи, у котрих поєднуються і традиційно жіночі, і традиційно чоловічі риси; і четверта група – люди, позбавлені як рис маскулінності, так і рис фемінності. Тобто, від народження дитина потрапляє в оточення з певними гендерно-рольовими нормами і уже із розвитком набуває рис чи то маскулінності чи фемінності. Ми ніколи не зауважували як казали діткам: "Це не гарно, це не личить дівчинці (хлопчиків)"; "Не плач, хлопчики не плачуть. Будь сильним!"; "Не бийся, дівчатка так не поводяться!" .

У спорті засоби масової інформації більш уваги приділяють чоловічим видам спорту. У репортажах про жіночі види спорту, такі як легка атлетика, художня гімнастика чи фігурне плавання мало приділяється уваги таким "чоловічим" атрибутам, як сила й успіх. Спортсменок частіше, ніж чоловіків, називають під іменем, та їх гідність описується як асиметрично амбівалентне, наприклад: "*es la reina y así lo manifiesta después, con un razonamiento minimalista*", "*ejecutado de una forma muy poco ortodoxa, era un golpe potentísimo y muy precioso*".

З часом інтерес до жіночих видів спорту стає досить високий, а чемпіонки Гемма Менгуаль (синхронне плавання), Даніела Гантухова (тенісистка), Анна Паула Мансіно (волейболістка), Дороті Стюарт Хемміл (фігурне катання), Джекки Джойнер-Керси (легкоатлетка) стали справжніми героїнями, відомі цілому світу.

Спорт посідає неабияке місце у нашому житті, а у пресі – це особливий світ, лише побічно пов'язаний з реальним спортом на стадіонах чи треку. Спортивні фанати вірять у те, що пишуть, а не власним почуттям. Спортивні ЗМІ служать джерелом знання про групи людей, соціальні цінності, товари, які нам розповідають про спорт, вчать грати,

вчать дивитися. Багато спортивних репортажів у ЗМІ говорить про важливе значення спорту в житті.

У спортивних статтях передусім оцінюється зовнішність і людські якості спортсменок: *"aunque era muy tímida, su buen aspecto y comportamiento tranquilo la convirtieron en la favorita del público"*, *"la reina del atletismo mundial"*, *"la bella tenista rusa"*; *"sonrisa colgate"*, *"más flaca que un fideo"*, *"no es muy guapa pero Gemma es nuestra sirena favorita"*; *"...estas dos preciosas gemelas brasileñas son el indiscutible number one de este top"*; звертається увагу на сімейний стан: *"la madre"*; *"la hija"*; *"la mujer"*.

На відміну від статей про чоловіків – спортсменів, у "жіночих" увагу приділяють емоціям спортсменок, щоб показати, що жінка завжди залишається жінкою і що не завжди вдається контролювати свої почуття: *"no era tan fácil para mal comienzo"*; *"necesito energía y emoción para jugar mejor"*.

Фізична сила прославляється рідко, але якщо і присутня в мас медія, то характерними є вживання лексем *fuerte*, *fuerza*: *"su tremenda fuerza física"*;

"progresa extraordinariamente bien"; *"...jugadora profesional"*;

У свою чергу для опису чоловіків-спортсменів увага акцентується на:

фізичних даних: *"aguardó un pelotazo, encaró al portero y le batió con una leve vaselina"*, *"rápido, técnico y con un chut potente y preciso"*, *"Beckham se merece un aplauso"*, *"siempre fue un caballero"*, *"yo soy mayor que Messi por altura y por que soy más ancho"*; *"tiene una velocidad vertiginosa"*; *"es un jugador muy fuerte físicamente, y en la pista es un jugador muy agresivo tanto al saque como al resto"*; *"Nadal tiene un físico impecable"*; *"soy joven, hermoso, rápido y nadie me puede vencer"*.

майстерності : *"es uno de los futbolistas más exitosos de la historia de este deporte y es considerado uno de los mejores delanteros de la historia del fútbol mundial, "el mejor jugador del mundo"*, *"un jugador clave..."*, *"ha sido el deportista más famoso – el más conocido por más gente en más países – de todos los tiempos"*.

агресивності та вмінні психологічно залякати суперника: *"como el tigre enfurecido"*; *"está entre los mejores de ahora y de siempre"*; *"deportista del siglo"*; *"el rey de la tierra"*.

У візуальних компонентах ЗМІ спортсмени – чоловіки найчастіше представлені у дії, аби підкреслити вкотре їх силу й атлетизм.

Часто-густо в пресі наголошується на високооплачуваність спортсменів: *"el fichaje más caro de la historia del fútbol"*, *"el mejor pagado del mundo"*, *"...debajo del brillante cielo hay un futbolista, aunque parezca lo contrario"*; *"...vellocino de oro"*.

Не дивлячись на те, що на даний час жінки становлять вагому конкуренцію чоловікам, вплив стереотипів чітко простежується протягом усього аналізу статей. Навіть якщо спортсменка досягла результатів, журналісти однаково наголошують на її слабких моментах, недоліках, її емоціях. Це підтверджує стереотип, що протягом часів жінка це мати, хранителька оселі, тендітна і ніжна, й подекуди дуже сентиментальна.

В описі спортсменів-чоловіків домінує сила, мужність, а недоліки частіше приховуються. Увага приділяється перемозі над противником (стереотип – чоловік – переможець, мисливець), патріотизмі, фінансовому чиннику спорту. Ці аспекти в усі часи залишалися чоловічими.

Будь-який успіх, якого досягли жінки, у ЗМІ пояснюється завдяки сприяння впливових знайомих і родичів, а свої нагороди чоловіки досягають лише своєю силою й наполегливістю. Це все відображає давно утверджений стереотип слабкої і сильної половин людства, що склався багато сторіч тому і проживе ще тривалий період часу.

У мові політики існує термін *duales* *aparentes*. Йдеться про терміни, що мають семантичні конотації зневажливого характеру, коли йдеться про жінок або ж з меншою його категоризацією. Наприклад: *hombre público* "політик, суспільний діяч", *una mujer pública* "жінка легкої поведінки; жінка-політик", *el gobernante* "губернатор", *la gobernanta*

"гувернантка, управляюча готелем". Використання лексем у тому самому контексті і з тим же значенням має амбівалентний характер.

Королівська Академія іспанської мови прийняла до уваги концепт "фемінізація" на позначення професій і занять. У останньому виданні *Diccionario de la lengua española* (2001) появилися лексеми жіночого роду, які раніше були лише чоловічого: *la jueza* (суддя жінка) від *el juez* (суддя чоловік), *la jefa* (начальник жінка) від *el jefe* (начальник чоловік), *la ministra* (міністр жінка) від *el ministro* (міністр чоловік), *la presidenta* (президент жінка) від *el presidente* (президент чоловік), *la dramaturga* (драматург жінка) та *el dramaturgo* (драматург чоловік), *la abogada* (жінка адвокат) від *el abogado* (адвокат), *la catedrática* (жінка професор, дружина професора) від *el catedrático* (професор), *la dependienta* (жінка продавець, консультант) від *el dependiente* (продавець, консультант чоловік), *la clienta* (клієнтка) від *el cliente* (клієнт), *la profa* (викладачка) від *el profe* (викладач).

Проте є ряд чоловічих професій, які з труднощами формують жіночий рід: *un bombero* (пожежник) та *una bombera* (жінка пожежник, або ж та, яка є оператором у пожежній частині), *un estudiante* (студент) та *una estudianta* (студентка). У словнику DRAE зустрічаємо тільки форму *estudiante* на позначення чоловічого та жіночого родів: *un estudiante / una estudiante*.

Або ж навпаки важко утворити від жіночих професій чоловічі: *una azafata* (стюардеса) – *un azafato* (бортпровідник, стюард). У сучасних виданнях *el/la azafato/a* замінює *el/la aeromozo/a*. Часто на позначення даної професії вживається евфемізм, що охоплює і чоловіка, і жінку *el/la auxiliar del vuelo*.

Є іменники в іспанській мові, які мають однакову форму в чоловічому і в жіночому роді, але різні значення (*palabras bigéneres u homónimos*): *el guía* (гід-екскурсовод) – *la guía* (довідник), *el cura* (священик) – *la cura* (лікування), *el frente* (фронт) – *la frente* (чоло); *el capital* (капітал, гроші) – *la capital* (столиця); *el cólera* (хвороба) – *la cólera* (гнів), etc.

Іменники можуть вживатися в жіночому і чоловічому роді, не змінюючи свого основного значення, але при цьому отримуючи додаткові смисли: *el mar* (море) – *la mar* (технічне або поетичне його вживання, а також вказує на велику кількість чогось (*la mar de regalos* – багато дарунків) або вищий ступінь (*es un chico la mar de simpático* – є хлопцем дуже симпатичним)); *el calor* (жара) – *la calor* (архаїзм, вживався у Середні Віки). Цікавим є дослідження слова *el arte* (мистецтво), яке в однині вживається з артиклем чоловічого роду, а в множині *las artes* – жіночого. *El arte* походить від латині *ars, artis* і стосувалося креативності. Словник DRAE подає *el arte* як кальку з грецької мови *τέχνη* (*techne*), від якого походить слово *técnica*. Вважалося, що в однині *el arte* явище абстрактне, будь-яка діяльність людини, пов'язана з грецьким словом *técnica* – техніка, майстерність: *el arte abstracto*, *el arte culinario*, *el arte dramático*. З часом *el arte* почали вживати в множині з артиклем жіночого роду *las artes* на позначення сукупності мистецтв (його естетичного, емотивного та інтелектуального сторін): *las artes liberales*, *las artes mecánicas*, *las bellas artes*.

Є й слова спільного роду, які мають біологічні розбіжності, але не мають мовних. Наприклад, *el/ la modelo* (модель – чоловік та жінка), *el/la águila* (орел та орлиця), *el/la víctima* (жертва – чоловік та жінка), *el/la periodista* (журналіст та журналістка), *el/la artista* (артист, артистка, митець), *el/la tenista* (тенісист, тенісистка), *el/la cantante* (співак та співачка), *el/la amante* (коханий, кохана), *el/la atleta* (атлет, атлетка), *el/la joven* (молодий хлопець, молода дівчина), *el/la maniquí* (манекенник, манекенниця), *el/la profeta* (пророк, пророчиця), *el/la testigo* (свідок чоловік, свідок жінка). Дані лексеми утворилися недавно.

Таким чином, сама ж структура іспанської мови підтримує ідею, що чоловічий рід синтаксично переважає над жіночим. "*Parece que directa o indirectamente, el hombre ha querido dar su género al universo, como dio nombre a sus hijos, a su mujer o a sus bienes. El peso de esta condición en las relaciones entre los sexos en el mundo, en las cosas, en los objetos, es inmenso*"[7, с. 29].

Нові лексеми жіночого роду на позначення професій будуть з'являтися в мові по мірі їх появи серед жіночої статі. Вони необхідні для спілкування і їх поява у словнику рано чи пізно є очевидним фактом. "Словник – не суддя, у ньому лише фіксується та відображається мовлення з усім різноманіттям значень та змісту. Він нас інформує" – за словами академіка Ігнасіо Боске [3].

У мові ЗМІ до політиків-чоловіків звертаються за прізвищем, в той час до жінки це буває досить рідко. Жінок представляють як дружина когось *señora de, mujer de, esposa de*.

З часом норми життя змінюються, і дедалі частіше жінки стають поруч з чоловіками. У газетному дискурсі спостерігається зміна життєвих пріоритетів, має місце трансформація гендерних ролей чоловіка та жінки. Журналісти звертають увагу на нове соціальне явище, процес "фемінізації" прекрасної половини людства, який розуміється як набуття незалежності від чоловіків. Стаючи матеріально незалежною, жінка потребує чоловіка, передусім, вже не як годувальника, а як друга і партнера. "Слабка" стать займається чоловічою роботою, носить чоловічий одяг та подекуди їй притаманні чоловічі звички (курити, грубо висловлюватися). Стереотип, який закладався у нас ще з дитинства, переслідує нас все життя, і саме на них будується наше сприйняття навколишньої дійсності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Добросклонская Т. Г. Язык СМИ, становление и содержание понятия / Т. Г. Добросклонская // Вестник Московского университета. Серия 19: Лингвистика и межкультурная коммуникация, 2007. – № 4. – С. 9–17.
2. Иванова Е. Гендерная проблематика в психологии / Е. Иванова // Введение в гендерные исследования / под ред. И. Жеребкиной. – Х.: ХЦГИ ; СПб.: Алетейя, 2001. – Ч. 1. – С. 312-389.
3. Комлев Н. Г. Словарь иностранных слов / Н. Г. Комлев. – М.: Эксмо-пресс, 1999.
4. Маркова О. Ю. Гендерные измерения современного общества / О. Ю. Маркова // Отчуждение человека в перспективе глобализации мира: Сб. статей / Под ред.: Б. В. Маркова, Ю. Н. Солонина, В. В. Парцвания. – СПб., 2001. – Вып. I. – С. 223-239.
5. Черненко С. А. Мова іспанської преси / С. А. Черненко [Електронний ресурс]. – Доступно з: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_gn/2010_1-2/files/GN110_11.pdf
6. Hernández R. Apuntes de Teoría de la Comunicación / R. Hernández, Ma. Adela, Salvador Mendiola – México D. F.: UNAM., 1995.
7. Irigaray L. Yo, tú, nosotras / L. Irigaray – Madrid : Cátedra, 1992.
8. <http://hibridacion.wordpress.com/2010/05/30/las-top-10-mujeres-deportistas/>
9. <http://lema.rae.es/drae/>
10. <http://eldeportefemenino.com/balonmano/>
11. <http://www.cialc.unam.mx/pensamientoycultura/biblioteca%20virtual/diccionario/sexismo.htm>